

Hackordningar och andra ordningar

AV ANNA SOFIA LUNDGREN

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans måste mötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser (Lpo 94).

Kristina Fnask!
Jag ser Jesper i profil tre decimeter ifrån mig, hans tonårskropp hänger över den bänk som jag sitter vid. Stint stirrar han på Kristina som slår i en flora, och ögonen lyser av förakt när han om igen tydligt och artikulerat väser fram de osannolika orden.

— Nu får du fan ta och ge dig! hör jag mig själv säga. Men jag hade velat skrika, hade velat ta honom i håret och släpa ut honom ur klassrummet, tala om för honom att så här får det bara inte gå till. Skärp dig eller dra åt helvete!

Men det gör jag alltså inte.

Det är höst och mitt fältarbete i högstadiet har pågått i över ett år. Så sakteliga har jag kommit informanterna, eleverna i 8g, närmare. Mitt ursprungliga och mycket övergripande syfte — att analysera hur flickors och pojkars pågående könskonstruktion tar sig uttryck inom ramen för skolan

— fungerar fortfarande, även om det ständigt kompletteras med nya frågeställningar. Materialet ligger ju aldrig stilla. Eleverna växer och förändras, de får nya erfarenheter. Med den distans tiden skänkt har jag blivit mer uppmärksam också på mer triviala, men inte desto mindre strukturerande praktiker. Ibland känns det som om jag betraktar, inte genom en lins, utan genom ett förstöringsglas. Andra gånger slås jag nästan omkull av den övertydlighet som möter mig.

Verbalt vardagsvåld

På fredagar har åttorna blandad NO. Det innebär att de fem klasserna delas upp i olika grupper, så att varje grupp kommer att bestå av elever från olika klasser. Händelsen ovan utspelades under en sådan blandad lektion. Ett på många sätt hemskt arbetspass.

På rasten före lektionen sitter vi som vanligt på bänkarna utanför klassrummet och väntar. När Susanna, den unga vikarierande läraren, öppnar dörren rusar killarna ur 8h in först. Jag sitter kvar ett tag och låter eleverna gå in och sätta sig före mig, så att jag ska slippa ta någons plats. Det visar sig bli ledigt längst bak bredvid Kristina, och jag blir glad eftersom hon går i "min" klass, 8g. Medan

jag hänger jackan på stolsryggen kommer Jesper i 8h.

— Bitch! säger han med en lätt men triumferande knuff på Kristinas arm.

— Äckelnörd! fortsätter han när hon inte reagerar. Med svajig stil och trendigt nedhasade byxor går han sedan fram till sin egen plats. Väl där tar han fram ett rör med chips och en läsk, lägger fötterna på bordet och börjar äta. Det är en uppvisning riktad mot vikarien, men också mot kamraterna, grabbgänget längst fram, som gärna låter sig imponeras.

Susanna börjar lektionen med att ta chip-sen ifrån honom, och med en bestämd smäll placera dem på katedern. Hon talar om för gruppen vad de ska göra, men det är inte många som lyssnar, upptagna som de är med att tala med varann. Somliga verkar inte uppmärksamma henne alls, och jag kan knappt höra själv fastän jag försöker.

— Kristina Fnask, fan vad du är fet! Från andra sidan av rummet hörs Jespers kaxiga röst tydligt över det allmänna sorlet, och jag funderar över det faktum att ingen reagerar på vad han säger. Han fortsätter med god hjälp av sina kamrater att terrorisera Kristina. Glåporden haglar. "Fet-Kristina", "Äckel-Kristina", "Mens-Kristina", "Fan-vad-du-är-jävla-vidrig-Kristina".

Suddgummibitarna far som små reaplan. Flera gånger måttas slag mot henne bakifrån. Jag känner mig själv hotad där jag sitter, och är rädd att någon verkligen ska slå. Men Kristina lugnar mig.

— De skulle aldrig våga, säger hon.

Emellanåt bråkar de med varann också, killarna i 8h, och de är ständigt i rörelse. Längst fram håller någon aceton på golvet och tänder på. När Susanna kommer in från förrådet med en rulle plastfilm i famnen är de i full gång med att stampa på elden. Hon kräver tillbaka acetonflaskan, men snart har de snott en ny. Med stolt min går Abbe förbi min plats och visar fickan med acetonflaskan

i. Under kanten på den modernt toppiga, och långt neddragna stickade mössan möter hans blick min. Jag ler mot honom och skvallrar inte — ett billigt sätt att vinna gillande, och i detta specifika fall ett sätt att accepteras tillräckligt för att över huvud taget kunna vara kvar i klassrummet.

Flera gånger då angreppen mot Kristina är så uppenbara att de inte kan ignoreras, ryter Susanna till. Tydligen har hon pratat med åtminstone Jesper om detta förr, men trots att hon blir förbannad tar killarna ingen överdriven notis. Situationen är kaotisk. Sudden fortsätter att då och då vina genom luften.

— Kristina Fnask! hälsar Abbe som kommit fram till oss. Har du tvättat håret nå't i år?

— Jag tvättade det faktiskt i går, svarar Kristina med låg röst, nästan viskande.

— Jaså? Med smör?

I bakgrunden skrattar hans supportrar, Abbe flinar och går vidare. I fysiksalens bakre regioner hittar han ett järnstativ som han snart viftar med. Det ser livsfarligt ut och när Susanna kommer ner för att ta det ifrån honom, håller han stativet så högt att hon inte når det. Ett kort ögonblick då de står mitt emot varann, mage mot mage sträckande sina armar i luften, är den spröda maktbalansen tydligt visualiserad.

— Lagg av nu då, suckar Susanna och snörper ogillande på munnen, innan hon vänder honom ryggen och går. Abbes ansikte lyser upp, och han får ett belåtet leende på läpparna när han självmant kastar stativet på diskbänken så att det dånar i rummet. Men trakasserierna fortsätter.

— Kristina Fnask är ett as! Det är Jesper igen.

— Men är du dum i huvudet? frågar Kristina tillkämpat blaserat och med höjda ögonbryn. Oftast använder hon tystnaden som vapen och försvar och i denna hennes tystnad ger hon möjligen uttryck för

ett visst övertag. Nu biter hon emellertid tillbaka i ord och försöker förlöjliga Jesper och hans beteende, men hon förlorar ståndigt, och för att sanktionera denna hennes "symboliska svordom" vänder sig Jesper till läraren.

— Fläsk-Kristina sa att jag hade fel i huvudet. Får man säga så?

— Nej, svarar Susanna kort.

— Tror du man får säga "bitch" och "nörd" då? frågar Kristina sammanbitet. För ett ögonblick tycker jag mig ana en aldrig så liten gnutta desperation i hennes röst.

— Tror du det är så himla kul? fortsätter hon. Rösten är nu uppgiven.

— Kristina Fnask! Fnask! Fnask! hånar Jesper grimaserande och med tillgjord röst.

— Fnask! Fnask! Fnask! ekar Abbe som samtidigt kommer förbi. Han lutar sig över min bänk. Blixtnabbt hytter Kristina till. Abbe får ett blyertsstreck över kinden och när häpnaden lagt sig och han fattat det oerhörda, vrålar han:

— Jag hatar dig, ditt jävla äckel! Susaaaa-na! Åter använder han sig av rummets officiella auktoritet när Kristina "går för långt" och ger svar på tal. Det finns en gräns för vad han accepterar. Kanske är han också medveten om vad det betyder för henne att bli tillrättavisad av läraren.

— Jag tål honom inte, mumlar Kristina förklarande till mig. Han kom för nära.

— Jag skulle bara prata med hon, försöker Abbe med en gest åt mitt håll. Sedan vänder han sig direkt till mig.

— Du med glasögon, visst är Kristina ett fett jävla as? frågar han och sticker i förbifarten åt henne:

— Jag har hört att du har fläskbröst!

Därefter ber han mig att komma fram och sätta mig vid honom i stället. Jag tänker att jag aldrig för mitt liv skulle vilja sitta bredvid honom, att jag föraktar honom, för tillfället hatar honom. Jag skakar på huvudet, försöker döda honom med blicken, vill att han

ska se att han inte imponerar, men inget biter.

— Hur kan du sitta bredvid Kristina Fnask?

Synliga övertag och osynliga

Jag hade inte förväntat mig att hamna i sådana situationer när jag startade mitt fältarbete; hade inte tänkt på fältarbetssituationen som så svår. Måhända var jag vid den tiden mer intresserad av frågor om reflexivitet på ett mer teoretiskt plan, än på ett personligt känslomässigt. Jag trodde att jag visste vad min egen roll skulle innebära.

Avsnittet ovan refererar ingen vanlig händelse, men jag vet att den heller inte är helt ovanlig.¹ När eleverna lämnat rummet verkade allt glömt och utplånat. Jag cyklade tillbaka till universitetet med hettande kinder. Hade jag överreagerat? Var det verkligen så hemskt som jag tyckt? En blick i fältdagboken blev en smärtsam påminnelse; ordet fnask nedskrivet fjorton gånger, bitch åtta. Tanken på att skriva om det som hänt kändes både livsnödvändig och totalt meningslös. Skriva? Vad hjälper det att skriva? Precis så, eller ungefär så, kändes det. Jag tänkte på Kristinas egna ord, på hur hon försvarat sig genom att prata sansat, men också på hur hon ibland låtsats som om inget egentligen hänt, varit tyst och tittat stint ner i boken. För vad hjälper det att resonera när ens samtalsparter kontrar med ett "är-du-dum-i-huvudet-jävla-mens-äckel-Kristina"?

Mens, fnask, fett hår, bröst, tjock... Det handlar hela tiden om kroppen. Med föraktande blickar och aggressiva röster laddas orden, om de inte är laddade i sig själva, med känslor av äckel, tankar om dålig hygien och tvivelaktig moral. Orden blir till hotelser vilka liksom de hyttande slagen riktas mot människan via kroppen; den äckliga kroppen, den Andra kroppen.

Mens, fnask, bröst... Det är också en beköad kropp som anas bakom orden — den för osäkra högstadiepojkar både spännande och skrämmande sexuella kvinnokroppen. Genom att förnedra dess attribut tar de kontroll över den, åtminstone den kontroll som gör sig synlig och hörbar i klassrummet.²

När jag pratar med tjejerna förringar de betydelsen av det som skett, och av andra liknande händelser. De fnissar åt mig och min upprördhet och säger att de förstår vad jag menar. "Men vad ska man göra?" frågar de med en axelryckning. De vet att Jespers beteende är oacceptabelt, ändå accepterar de det. Så vi möts inte fullt ut, även om jag får en känsla av att de känner sig smickrade över att jag reagerar. Flera gånger tar de sedan själva upp den här lektionen som en "referenshändelse".

Kristina har en berättelse. Hon förklarar att orsaken till att dessa killar "har börjat hata" henne är att hon, efter att ha blivit retad, knuffat in Jesper i väggen så att han slog sig. Tjejerna kallar killarna omogna, barnsliga, löjliga och "problembarn", vilket ju är ett sätt att försvara dem.³ Som om något skulle försvara mobbning och trakasserier. Jag anar att de, kanske omedvetna om händelsens vidare betydelser, tycker att de ändå har ett visst psykologiskt övertag. "De skulle aldrig våga", säger Kristina lugnt efter att just ha blivit hotad med ett järnrör. "De är bara barnsliga", säger hon när hon kallas fnask.

För Kristina, och för Siri och Eva som också var med denna NO-lektion, tycks situationen visserligen obehaglig, men ändå under kontroll. De har kontakt med Susanna, läraren, och de betar sig i stort sätt enligt hennes önskemål. Under denna stormiga lektionstimme artbestämmer de sina insamlade växter, och klistrar upp dem på ett papper. Sinsemellan diskuterar de engagerat lukten av skvattram och smaken av slån-

bär. De skämtar och fnittrar och driver med klasskamraten Lesse som nästan hela lektionen sitter vid vårt bord (iklädd mina stikkade vantar). I arbetet blir de störda av killar som i deras ögon inte klarar uppgiften. Killar som springer omkring, bråkar och stör, och som ideligen får tillsägelser från läraren. Kristina, Siri och Eva menar att det i det långa loppet är killarna som förlorar. "Man kommer ingenstans genom att snacka skit och hacka på oskyldiga", säger Kristina och visst har hon rätt. Men varför säger hon det?

Jag kommer på mig själv med att pendla mellan mina olika roller. Reaktionen i klassrummet var en vuxen kvinnas reaktion. Jag kunde helt enkelt inte tro mina öron när jag plötsligt konfronterades med denna våldsamma sexism och forskaren i mig kände sig kluven inför de blandade känslor av olust, men också av upprymdhet inför det spännande materialet, som fyllde mig. Som så många gånger tidigare i detta fältarbete slogs jag också av mina egna minnen och erfarenheter. Jag har också varit åttondeklassare; jag har upplevt snarlika situationer. Igenkännandets chock (Probyn 1993) tydliggjorde likformigheten i händelser och handlingar som de ovan beskrivna, och jag märkte att jag, till en början kanske omedvetet, tog Kristinas parti och identifierade mig med hennes känslor av att ändå stå över, av att utåt sett inte låta sig beröras eller påverkas. Precis som hon föll jag in i den "flickjargong" enligt vilken somliga pojkar förstås som något underutvecklat och barnsligt som man visserligen måste stå ut med, men som man undviker om man kan. Det är en jargong som implicit också förlåter. Kristina förstod jag, Jesper brydde jag mig inte om att förstå. I mina fjortonårsögon var han "bara jobbig" och i mina vuxna var han "förövaren", den som angrep och utövade makt. Man skulle kunna säga att han skrämde mig.

Relativ makt?

I Kristinas till synes enkla och självklara berättelse om det inträffade och dess orsaker anar jag en mängd innebörder vilka alla på sätt och vis hör samman, men som också på en del punkter motsäger varann. Hennes sanning är lika komplex som någon annans. Min första tanke var att det hon sa var "så typiskt kvinnligt". Hon skyller på sig själv och tar på sig skulden när hon berättar för mig om osämjans ursprung. Att hon knuffat Jesper i självförsvar, och att det på så sätt ändå varit han "som börjat" säger hon först ingenting om. I stället förringar hon händelsen. Kanske därmed också sin egen betydelse.

Men man bör naturligtvis sträva efter så många förståelser som möjligt, och ifrån ett annat perspektiv kan just detta uttalande om den första knuffen förstås som ett sätt för Kristina att själv gripa in i skeendet. Att hon själv var den som startade det hela innebär inte bara att hon tar på sig skulden, det är också ett sätt att presentera sig själv som aktör i sitt eget liv. På så vis framstår hon inte som enbart ett offer, som en oskyldig utan anledning påhoppad, utan snarare som en människa kapabel att styra sitt eget liv. Det faktum att hon själv funderar kring detta med skuld och lyfter fram sin egen roll när hon berättar för mig kan kanske innebära att hon vill framstå som en delaktör i händelseförloppet.

I en tid när det yttre sägs ha fått ökad betydelse är det måhända inte särskilt roligt att bli kritiserad för sitt utseende. Kanske är det särskilt känsligt under de år som utgör puberteten.⁴ I det här sammanhanget framstår Kristinas förklaringar om pojkars barnslighet i allmänhet, och Jespers i synnerhet, som ett logiskt försvar mot de anklagelser och uttalanden, det spott och spe, som rikats mot henne. Så kan hon skapa en mental frizon i vilken hon lösgör sig från innehållet

i attackerna med hjälp av en logik som förklarar att mobbningen inte beror på huruvida någon verkligen är fet och ful, utan på den barnslighet som enligt Kristina kan tillskrivas fjortonåriga pojkar. Problemet är då inte längre hon, utan de. Avfärdandet av pojkarna som barnsliga skulle kunna tolkas som en överlevnadsstrategi, men också som ett aktivt motstånd mot den påtvingade underordningen (jfr Anyon 1983).

Och makten antar plötsligt en annan form och på ett nytt sätt definierad vandrar den över från Jesper till Kristina, från "förövaren" till "offret". Offerbegreppet beskriver alltid en relation (Høigård 1996:148 ff), och det synliga och öppna förtryckets makt, det verbala våldet och de fysiska hoten, existerar samtidigt som den tysta makt som handlar om självkontroll och mentalt övertag. Dessa två maktutövanden sker på samma gång; skillnaden är möjligen att det ena kan betraktas som ett övergrepp, det andra i någon mening som ett försvar. Maktutövandenas samtidighet möjliggörs som Valerie Walkerdine (1990) illustrerat, genom de mångfaldiga positioner som subjekt konstitueras av; en position som offer utesluter inte andra positioner. Detta är ett möjliggörande som hjälper den underordnade att uthärda, samtidigt som det för ännu en liten framtid legitimerar hennes fastlåsthet. Med andra ord: det gör våldet tolerabelt, och därmed också i någon bemärkelse svårt att identifiera, för de drabbade.

Om kön

Etnologin har skrivit in sig i en tradition där ett individnära perspektiv med förkärlek lagts på materialet. Det vore fel att säga att ämnet för den sakens skull brustit i att beröra kulturens och livets så kallade baksidor, men den förståelse som ofta lyfts upp som honnorsord (och det med viss rätta) har ändå

"I en tid där det yttre sägs ha fått ökad betydelse är det måhända inte särskilt roligt att bli kritiserad för sitt utseende." Fotografi: *Cindy Sherman, Untitled Film Still, # 39, 1979. 25,4×20,3 cm. Ur Sherman, Cindy, Fotografiska arbeten 1975—1995. Malmö Konsthall, katalog nr 168, 1995.*

tenderat att mildra, eller åtminstone tona ned, dessa sidor. Ett kulturbegrepp som betonat sammanhang och kollektivitet tar naturligtvis fasta på just dessa fenomen i den mån de framträder.

Men alla händelser kan inte tillräckligt förklaras i termer av människors rationalitet — inte då handlingarnas konsekvenser måste ta hjälp av ord som smärta, maktlöshet och sår, för att kunna beskrivas. Det är på så vis omöjligt att undgå att händelserna under ovan refererade NO-lektion, hur man än definierar dess ingredienser, handlar om våld. De handlar om det vanliga våld som är kopplat till kön och sexualitet, det våld förutan vilket vår uppfattning av tillvaron, med dess samtidigt fasta och föränderliga kategorier, skulle te sig mycket annorlunda.

Interaktion mellan kvinnor och män äger aldrig rum i ett vakuum, skriver Jacqui Halson (1989:140f). Formerna är alltid redan inlärda. Således är samspelet en produkt och en reproduktion av de maktförhållanden som råder mellan könen. De sexuella trakasserier flickor ofta utsätts för i skolan kan på så vis, enligt Halson, exemplifiera inte en avart, utan en ytterlighet.

Tjejnarnas förklaringar klargör egentligen inte så mycket varför mobbningen sker som varför de själva trots allt inte gör öppet motstånd. Man ser också hur Kristinas berättelser fungerar både vidmakthållande och bekräftande. De utgör en av diskurserna om vad kön är och hur det ska förstås. På så vis upprätthåller hon dikotomin manligt—kvinnligt och skriver in sig själv i den. Det kan väl nu för tiden tas för en allmän sanning att en person måste kunna definieras som kön för att vara begriplig för omvärlden. All självuppfattning, eller all "subjektsformation", sägs kräva en identifikation med den normativa illusionen av "kön" (Butler 1990:16; 1993:3). Åtminstone krävs ett stort mått av hänsynstagande. I sitt undfallande och skuldpåtagande — men samtidigt över-

lägsna och överseende — beteende, i vilket Kristina på samma gång är både aktiv och passiv, förnedrad och "i kontroll", presenterar hon emellertid ett brett register av egenskaper. Dessa egenskaper bidrar i all sin komplexitet till att belysa den mångfald som konstituerar aspekter av den eftersträlvade illusionen.

Men allas vårt ihärdiga repeterande av — och medvetande om — könsillusionerna, håller dem trots inre mångfald levande. Händelserna under NO-lektionen är exempel på hur detta gestaltas. De är uttryck för hur könen redan tidigt markerar sin särart, och för hur eleverna visar för sig själva och andra i vilken kategori de hör hemma. I denna repetitiva praktik skapas också, eller återskapas, könskategorierna och deras karakteristika. "Nakna föds vi till världen", skriver Mats Beronius, "men inte fria" (1991:82). Tillblivelse i kulturell bemärkelse handlar om underkastelse. Man skulle därför kunna säga att vi aldrig "är" subjekt, utan snarare att vi ständigt underkastas olika praktiker. Och det är dessa som utgör våra olika subjektsformer (1991:83).

Fysiska rörelsemönster, men också berättelser, känslor, tankar och ord, inordnas i de ordningar, eller diskurser om man så vill, för kön som vi kan begripa. Exemplet med Kristina och Jesper kan således ses som en inblick i några av livets ständiga "underkastande praktiker", eller som en idelig övning till kön — en övning där somliga ideal testas mot verklighetens motspelerskor och motspelare. Det är bara det att det inte är något spel i den bemärkelsen.⁵ Inte är det heller någon egentlig övning, eftersom detta ord implicerar en aktör bakom handlandet, en aktör som således skulle vara okönad. Det är inte så jag menar. Kanske är ordet praktik bättre.

Naturligtvis, och turligt nog, är inte detta det enda sättet kön praktiseras på, och långt ifrån alla beter sig i överensstämmelse med

det. Att det är förekommande är dock tyvärr inte att ta miste på (se not 1).

Minnen — erfarenheter

Det skulle kännas som en fin avslutning att här kunna berätta att det var på grund av en medvetenhet om mina egna och andras erfarenheter av de kulturmönster och kategoriseringar, vilka inpräntats i oss alla, som mitt intresse för etnologin vaknade. Så var det inte. I stället var det för mig som för så många andra mycket av en slump att det blev just så som det blev. Men arbetet med avhandlingen väcker minnena till liv. Skrivandet, tänkandet, läsandet, och framför allt fältarbetandet, har inneburit ett plågsamt pånyttupptäckande av högstadielivets vändor och väsentligheter. Ovälkomna pojkhänder mellan benen, ryck i bh-banden, knuffar och glåpord, men också ambivalensen i de känslor sådana handlingar väckte, pockar på ny uppmärksamhet. Den sortens förnedring innebar ju också att man ändå var "med", och visst enade den också i någon bemärkelse dem som blev utsatta.

Så kan jag tycka att min etnologi klampar in alldeles för mycket i mitt privata, att den rotar i minnen som aldrig ville bli analyserade. Samtidigt antar jag att möjligheten till jämförelse också är av godo, att erfarenheten alltid befruktar tankarna. Och att de gör det även när det gör ont.

Noter

¹ I den omfattande litteratur som berör skola och genus är fenomenet väl känt (se bl.a. Jones 1985; Lees 1986; Mac an Ghaill 1996; Mahoney 1985; Shilling 1991; Wood 1984). Fenomenet är också uppmärksammat i svensk debatt, bl.a. i tv-programmet Bullen (oktober 1997) och i flera artiklar i dagspressen.

² Här skulle man kunna jämföra med Paul Willis välkända studie (1977). Men Willis killars sexism tog sig

andra uttryck. Deras vardagstillvaro i en enkönad skola medverkade kanske till att flickor på ett påtagligt sätt i killarnas tal om dem objektiverades och inordnades i roller som antingen "horor" eller "madonnor". Gemensamt för de båda kategorierna var att de på ett eller annat sätt var eftersträfvansvärda för killarna; som sexuella erövringar eller som flickvänner. I Jespers attack mot Kristina finns inga spår av en sådan längtan, eller gör det det? Hon kallas visserligen fnask, men det är snarare en negation. Kristina kan på intet sätt jämföras med "de villiga" i Willis' studie. Här är det snarare ett traditionellt tillvägagångssätt som används i avsikt att skymfa, som delvis går ut på att antyda kvinnors liderlighet (jfr Svahn 1996).

³ Detta kan leda till en diskussion om informanternas/ungdomarnas egen reflexivitet. Fornäs m.fl. påtalar två orsaker till denna. För det ena nämner de *adolescensen* som en självreflekterande period i människors liv, och för det andra talar de om moderniteten, eller senmoderniteten, som ett skede som fört med sig allmänna reflektionstendenser (Fornäs m.fl. 1990). Det tjejrna här ger uttryck för är en medvetenhet om puberteten, de förändringar som den medför, samt att könen vanligen genomgår dessa förändringar vid olika tidpunkter. Så används biologin om igen som förklaringsgrund.

⁴ Att det konstaterats att även puberteten till stor del är att betrakta som en social och kulturell konstruktion (se Fornäs m.fl. 1990) betyder inte att det inte skulle vara en tid av såväl fysiska som psykiska förändringar och att dessa förändringar ger upphov till en viss osäkerhet. Finessen med dylika konstruktioner är ju att de levs.

⁵ I någon mening kan väl allt förstås som ett spel, men "verklighetens spel" borde kanske ändå inte förväxlas med teaterns eller filmens spel där det ju bakom varje rolltolkning finns ett skådespelarsjäl. Butler har begreppslagt skillnaden härvid genom att skilja det folkloristiskt färgade begreppet performans från performativitet (1990; 1993).

Litteratur

- Anyon, J., 1983. "Intersections of gender and class: accomodation and resistance by working class and affluent females to contradictory sex-role ideologies." I: Walker, S. & Barton, L. (eds.), *Gender, Class and Education*. New York: Falmer Press.
- Beronius, Mats, 1991. *Genealogi och sociologi. Nietzsche, Foucault och den sociala analysen*. Stockholm/Stehag: Symposion.

- Butler, Judith, 1990. *Gender Trouble: Feminism and Subversion of Identity*. New York & London: Routledge.
- Butler, Judith, 1993. *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. New York: Routledge.
- Fornäs, Johan; Lindberg, Ulf & Sernhede, Ove, 1990. *Speglad ungdom. Forskningsreception i tre rockband*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Halson, Jacqui, 1989. "The sexual harassment of young women." I: Holly, Lesley (ed.), *Girls and Sexuality. Teaching and Learning*. Milton Keynes & Philadelphia: Open University Press.
- Høigård, Cecile, 1996. "Kroppen min har jeg lagt igjen på gata: Offerperspektiv og verdighetsperspektiv i kjønnsbehandeln." I: Åkerström, Malin (red.), *Kriminalitet, Kultur, Kontroll — en antologi*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Jones, C., 1985. "Sexual tyranny: male violence in a mixed secondary school." I: Weiner, Gaby (ed.), *Just a Bunch of Girls*. Milton Keynes: Open University Press.
- Lees, S., 1986. *Loosing Out: Sexuality and Adolescent Girls*. London: Hutchinson.
- Läroplan 94.
- Mac an Ghaill, Máirtín, 1996. *The Making of Men: Masculinities, Sexualities, and Schooling*. Buckingham: Open University Press.
- Mahoney, Pat, 1985. *Schools for the Boys? Co-education reassessed*. London: Hutchinson.
- Probyn, Elspeth, 1993. *Sexing the Self. Gendered Positions in Cultural Studies*. London: Routledge.
- Shilling, Chris, 1991. "Social space, gender inequalities and educational differentiation." I: *British Journal of Sociology of Education*, vol. 12, nr 1.
- Svahn, Margareta, 1996. "Den omanlige mannen och den liderliga kvinnan — två urgamla stereotyper." I: *Kulturella Perspektiv* 4:1996.
- Walkerdine, Valerie, 1990. *Schoolgirl Fictions*. London: Verso.
- Willis, Paul, 1977. *Fostran till lönearbete*. Göteborg: Röda Bokförlaget.
- Wood, J., 1984. "Groping toward sexism: boys' sex talk." I: McRobbie, Angela & Nava, Mica (eds.), *Gender and Generation*. London: Macmillan.

Summary

Peckingorders and Other Orders

Starting in an ethnographic description of a classroom situation, this article deals with questions concerning power, violence, and gender. It is important not to use overly simplistic or determinative concepts when analyzing asymmetrical power-relations of the kind discussed. At the same time, however, it is just as important to be aware of the overall structures which always inform human interaction and the violence so often attached to it.

Övers. Suzanne Mason